

УДК 330.341.1:633.1

**ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ
ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА****Христенко Г.М., к.е.н.****Ярема Л.В., к.е.н.***ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут»*

У статті розглянуто сучасний стан розвитку зернового господарства в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області. Встановлено, що інвестиційно-інноваційні процеси мають визначальний вплив на забезпечення конкурентоспроможного виробництва зернової продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому продовольчих ринках. Сформовано основні напрями інноваційно-інвестиційного розвитку зернового господарства Тернопільської області. Доведено, що в інноваційному розвитку зернового господарства найефективнішим інструментом є сорт. Обґрунтовано доцільність запровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій як систем, що базуються на новітніх досягненнях науково-технічного прогресу щодо розвитку зерновиробництва. Встановлено, що використання інноваційних елементів вирощування зернових культур забезпечує зниження витрат на пально-мастильні матеріали, насіння, оплату праці, що в кінцевому підсумку призводить до зменшення собівартості продукції та підвищення ефективності галузі.

Ключові слова: розвиток, зерновиробництво, інновації, інвестиції, сорт, ресурсозберігаючі технології, ефективність сільськогосподарські підприємства

UDC 330.341.1:633.1

**INNOVATION AND INVESTMENT IN THE PRIORITY OF GRAIN
PRODUCTION****Khrystenko H., Ph.D. in Economics****Yarema L., Ph.D. in Economics***Subdivision of National University of Life and Environmental Science of Ukraine**«Berezhany Agrotechnical Institute»*

The article considers the current state of development of grain farming in agricultural enterprises of the Ternopil region. It is established that investment and innovation processes have a decisive influence on ensuring competitive production of grain products both in the domestic and foreign food markets. The main directions of innovative and investment development of the grain industry of Ternopil region have been formed. It is proved that in the innovative development of grain economy the most effective tool is the variety. The expediency of introducing innovative resource-saving technologies as systems based on the latest achievements of scientific and

technical progress on the development of grain production is substantiated. It is established that the use of innovative elements of growing grain crops provides for a reduction in the cost of fuel and lubricants, seeds, labor, which ultimately leads to a reduction in the cost of production and increase the efficiency of the industry.

Keywords: development, grain economics, innovations, investment, variety, resource saving technologies, effectiveness, agricultural enterprises.

Актуальність проблеми. Зернове господарство є однією із пріоритетних галузей аграрної економіки України. Забезпечуючи продовольчу безпеку країни, воно є основою розвитку національного агропродовольчого ринку. Нині в складних економічних і політичних умовах зерновиробництво демонструє позитивну динаміку і забезпечує збільшення експортного потенціалу держави. Подальше економічне зростання та підвищення ефективності виробництва конкурентоспроможної продукції зернової галузі можливе лише за умови переходу на інноваційну модель розвитку. Інноваційні процеси передбачають здійснення інвестицій для оновлення основних засобів виробництва, впровадження інноваційних технологій, закупівлі високопродуктивних сортів рослин. Саме достатні інвестиції є запорукою переходу на інноваційну модель розвитку сільськогосподарських підприємств.

Аналіз останніх наукових досліджень. Теоретичним підґрунтям у дослідженні проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку стали праці зарубіжних вчених-економістів П. Друкера, Ф. Діксона, С. Ільєнкової, М. Кондратьєва, Р. Нельсона, Р. Патори, І. Перлаккі, Дж. Пілдича, Р. Пітструп-Андерсена, Б. Санто, Р. Фатхутдінової, Р. Фостера, Й. Шумпетера. Вагомий внесок у дослідження особливостей інноваційно-інвестиційних процесів в Україні зробили відомі українські вчені: В. Андрійчук, В. Амбросов, С. Володін, О. Гудзь, О. Дацій, О. Єрмаков, М. Корецький, М. Кропивко, Ю. Лупенко, Г. Мазнев, М. Малик, П. Макаренко, В. Мартиненко, О. Мороз, П. Саблук, О. Ульянченко, Л. Федулова, А. Чупіса, О. Школьний, О. Шпикуляк, О. Шпичак, М. Хвесик та ін. Незважаючи на різноплановість наукових результатів у межах цієї проблематики, слід зазначити, що залишаються недостатньо висвітленими питання пошуку можливостей удосконалення інноваційно-інвестиційної системи розвитку зернового господарства.

Мета роботи: дослідження інноваційно-інвестиційних пріоритетів розвитку зерновиробництва в умовах прискорення інтеграційних процесів.

Викладення основного матеріалу дослідження. В умовах прискорення інтеграційних процесів інноваційна діяльність виступає головним чинником ефективного функціонування підприємств і розвитку аграрного сектору економіки.

Наявний виробничо-ресурсний потенціал Тернопільщини дає можливість створити умови для формування ринку зернової продукції, якою можна забезпечувати не лише область, але й інші регіони України.

Зернова галузь є базовою складовою сільськогосподарського виробництва і займає особливе місце в економіці області. Одним з основних факторів розвитку цієї галузі є позитивні характеристики земельного фонду. За біопродуктивним потенціалом земельного фонду Тернопільщина належить до провідних регіонів України. За даними земельного обліку, загальна площа сільськогосподарських угідь області на кінець 2015 р. становила 1046,2 тис. га, з яких 856,4 тис. га припадає на рілля. Високопродуктивні сільськогосподарські угіддя займають 75,7% території області, що свідчить про високий рівень сільськогосподарської освоєності земель (по Україні загалом сільськогосподарські угіддя складають 68,8% її площі).

У структурі валової продукції сільського господарства області в 2015 р. найбільшу питому вагу займало виробництво зернових (30,7%).

За останні десять років загальні обсяги виробництва зерна у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області зросли в 3 рази і досягли рекордної позначки у 2128,7 тис. т в 2014 році. Загалом на Тернопільщині у 2015 р. зібрали 1724,1 тис. т збіжжя, що у 2,4 рази більше, ніж у 2005 р. Таке зростання обсягів виробництва було зумовлено підвищенням продуктивності виробництва. Так, урожайність зернових культур у сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області у 2015 р. порівняно із 2005 р. зросла в 2,4 рази і склала 55 ц/га. Зростання валового збору зернових культур відбулося в основному за рахунок збільшення обсягів виробництва пшениці, ячменю та кукурудзи, яких у 2015 р. зібрали відповідно 764,1 тис. т (на 13% більше ніж у 2011 р.), 245,1 тис. т (на 60% більше) та 672,6 тис. т (на 9,8% більше) [5].

Інтеграція України у міжнародний економічний простір та посилення конкурентної боротьби на ринку сільськогосподарської

продукції зумовлюють необхідність формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку зернового господарства.

Інноваційно-інвестиційними пріоритетами розвитку зерновиробництва є такі напрями, які забезпечують європейський рівень якості продукції, її конкурентоспроможність на внутрішньому і зовнішньому ринках (табл. 1).

Таблиця 1 - Основні напрями інноваційно-інвестиційного розвитку зернового господарства Тернопільської області

Інновації	Очікувані результати
Модернізація й технічне переозброєння галузі на основі використання сучасної високопродуктивної техніки, систем машин для комплексної механізації технологічних процесів, електронних систем	Підвищення продуктивності праці, зниження рівня фізичного навантаження та збереження структури ґрунту, запобігання ерозії, підвищення урожайності зернових культур, зниження собівартості продукції
Упровадження нових систем землекористування та новітніх технологій	Збереження родючості ґрунтів, підвищення урожайності зернових культур, зниження витрат праці та матеріально-технічних ресурсів
Впровадження енергозберігаючих та інноваційно-інтенсивних технологій виробництва зерна	Підвищення родючості ґрунтів, забезпечення екологічної безпеки, економія ресурсів, підвищення урожайності культур, поліпшення якості продукції
Реструктуризація й оновлення матеріально-технічної бази зернопродуктового підкомплексу	Підвищення продуктивності праці, зниження собівартості продукції, підвищення урожайності зернових культур
Використання нових високоврожайних сортів зернових культур, стійких до хвороб та найбільш адаптованих до природно-кліматичних умов регіону	Підвищення продуктивності та якості зерна
Використання високоефективних біопрепаратів для боротьби з хворобами і шкідниками рослин	Підвищення урожайності та якості продукції

Джерело: сформовано автором

Отже в нинішній ситуації активізації інноваційної діяльності у сільськогосподарських підприємствах немає альтернативи. Головне при цьому – широке використання сучасних технологій, які безпосередньо впливають на підвищення урожайності зернових культур і зменшення затрат на їх вирощування.

Центральною ланкою в інноваційній програмі розвитку зернового господарства є селекція й насінництво зернових культур, створення такої системи, яка б забезпечила найбільш ефективне використання потенціалу вітчизняних сортів і сприяла підвищенню їх конкурентоспроможності [8].

Ефективне використання нових сортів забезпечить збільшення виробництва зерна, що дасть можливість товаровиробникам зміцнити своє фінансово-економічне становище.

Захарчук О.В. зазначає, що використання сортових рослинних ресурсів є однією з найважливіших ланок сільського господарства -

основою економічного і соціального розвитку держави. Зокрема він стверджує, що до 2020 року питома вага приросту врожаю, одержаного за рахунок нового покоління сортів, буде становити від 70 до 80% або в 2-3 рази вище досягнутого рівня на теперішній час [2].

Підприємством-новатором з інтенсивного розвитку насінництва зернових культур є приватне агропромислове виробництво «Агропродсервіс» Тернопільського району, яке має в своєму розпорядженні понад 40 тис. га орної землі, більше половини з яких зайнята зерновими культурами. ПАП «Агропродсервіс» є елітним господарством з вирощування сортів зернових культур. Найбільшу питому вагу у виробництві сільськогосподарської продукції займає вирощування зернових культур, а саме: пшениці, ячменю, кукурудзи.

ПАП «Агропродсервіс» забезпечена всіма потрібними видами сільськогосподарської техніки провідних компаній світу: Claas, Case, Monorill, Lemken, John Deere, New Holland.

Для підвищення ефективності зернового господарства на інноваційній основі у ПАП «Агропродсервіс» функціонує насінневий завод потужністю 15 т/год. Капітальна вартість заводу - 25,6 млн. гривень (табл. 2).

Технологічну основу заводу складає обладнання виробництва Cimbria Unigrain A/S (Королівство Данія), вартість якого сягає 8,1 млн грн. Функціонування насінневого заводу сприяє вирішенню проблем насінництва господарств корпорації та забезпечує надання послуг іншим сільськогосподарським підприємствам [8].

*Таблиця 2 - Капітальна вартість насінневого заводу
ПАП «Агропродсервіс» Тернопільського району*

Показник	Вартість активу, млн грн	Термін амортизації, років	Річна сума амортизації, млн грн
Насінневий завод	16,7	20	1,0
Обладнання	8,1	5	1,9
Лабораторія	0,7	20	0,04
Разом	25,6	x	3,0

Джерело: [8]

Вважаємо, що використання нових сортів є найощаднішою і найефективнішою складовою підвищення продуктивності зернових культур.

Одним із пріоритетних напрямів інноваційно-інвестиційної системи розвитку зернового господарства є формування сучасної ринкової технологічної і технічної політики. Останніми роками у технологіях

виробництва сільськогосподарської продукції відбуваються кардинальні зміни. Інноваційна концепція розвитку агротехнологій полягає у зниженні енерго- та ресурсомісткості технологічних операцій, біологізації землеробства, оптимізації термінів виконання передбаченого комплексу операцій, забезпеченні екологічності виробництва.

Як свідчать результати дослідження, застосування сільськогосподарськими підприємствами інноваційних ресурсозберігаючих технологій дасть їм можливість вирощувати конкурентоспроможне за економічними показниками на внутрішньому та зовнішньому ринках зерно. Свідченням цього є перехід на інноваційні ресурсозберігаючі технології у ДП «Дослідне господарство «Подільське» (табл. 3). Так, виробнича собівартість 1 ц озимої пшениці тут знизилася на 7,0%, а урожайність зросла на 18,7%, виробничі витрати на 1 га вищі на 10%.

При енергозберігаючій технології пально-мастильних матеріалів витрачено менше на 11,2%, що забезпечило економію 107,9 грн/га. Крім того, витрати на насіння й оплату праці порівняно із традиційною технологією нижчі відповідно на 3,4 і 10,9%. Економія коштів по зазначених статтях витрат досягла 70,3 грн/га. Дослідженнями встановлено, що попри економію коштів на оплату праці, пальне, засоби хімічного захисту рослин, витрат на амортизацію й утримання основних засобів, ресурсозберігаюча технологія виявилася більш витратною за традиційну через значно вищі витрати на мінеральні добрива.

Таблиця 3 - Виробничі витрати на 1 га та собівартість 1 ц озимої пшениці при різних технологіях вирощування в ДП «Дослідне господарство «Подільське» Тернопільської області, 2015 р.

Статті витрат	Технологія			
	традиційна		інноваційна ресурсозберігаюча	
	на 1 га	на 1 ц	на 1 га	на 1 ц
Оплата праці з нарахуваннями	443,6	8,1	395,3	6,1
Вартість насіння	650,0	11,8	628,0	9,7
Вартість мінеральних добрив	2301,3	41,8	2697,1	41,5
Вартість комплексного палива	964,3	17,5	856,4	13,2
Вартість електроенергії	0,06	0,001	0,06	0,001
Вартість засобів хімічного захисту рослин	765,3	13,9	699,2	10,7
Витрати на амортизацію	460,3	8,4	430,1	6,7
Витрати на поточний і капітальний ремонт, технічне обслуговування	450,6	8,2	422,3	6,5
Накладні витрати	1412,3	25,7	1764,5	27,1
Інші витрати	412,5	7,5	614,3	9,4
Фіксований податок	35,0	0,6	35,0	0,5
Орендна плата за землю	620,0	11,3	620,0	9,6
Страхові платежі	158,1	2,9	197,4	3,0
Загальновиробничі витрати	506,4	9,2	746,2	11,5
Всього витрат	9179,8	166,9	10105,9	155,5
Урожайність, ц/га	55,0	x	65,3	x

Джерело: розраховано на основі первинних даних досліджуваного господарства

Таким чином, при застосуванні інноваційної енергозберігаючої технології вирощування озимої пшениці хоча виробничі витрати на 1 га зростають на 10,1%, проте перевищення урожайності на 18,7% забезпечує зниження виробничої собівартості 1 ц продукції на 6,8%. При цьому значно скорочуються строки сівби, основні агротехнологічні заходи проводяться в мінімально допустимі строки, що забезпечує щорічну вагому віддачу високою врожайністю. В результаті знижується собівартість виробництва одиниці продукції, зерно реалізується за вищими цінами через кращу його якість, що забезпечує більші прибутки (табл. 4). Так, рівень рентабельності озимої пшениці, вирощеної за ресурсозберігаючої технології, досяг 58,1%, що на 10,8 процентних пунктів вище порівняно із виробництвом пшениці за традиційною технологією.

Таблиця 4 - Порівняльний аналіз економічної ефективності виробництва озимої пшениці за різними технологіями в ДП «Дослідне господарство «Подільське» Тернопільської області, 2015 р.

Показники	Технологія	
	традиційна	інноваційна ресурсозберігаюча
Виробничі витрати на 1 га, грн	9179,8	10105,9
Виробнича собівартість 1 ц, грн	166,9	155,5
Реалізовано, ц/га	52,3	62,0
Рівень товарності, %	95	95
Повна собівартість 1 ц, грн	183,6	171,1
Ціна реалізації 1 ц, грн	270,5	270,5
Прибуток: на 1 га, грн	4544,9	6162,8
на 1 ц, грн	86,9	99,4
Рівень рентабельності, %	47,3	58,1

Джерело: розраховано на основі первинних даних досліджуваного господарства

Виробництво зернових на інноваційних засадах у сільськогосподарських підприємствах є важливою умовою забезпечення високоефективного й конкурентоспроможного розвитку даної галузі. У свою чергу це слугуватиме основою стабільного господарювання в аграрній сфері.

Висновки. Реалізація напрямів інноваційно-інвестиційного розвитку зернового господарства дасть можливість суттєво посилити стійкість і конкурентоспроможність підприємств зернового підкомплексу, експортний потенціал галузі та надійність продовольчої безпеки регіону і держави в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Єдина комплексна стратегія та план дій розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на 2015-2020 роки: Проект [Електронний ресурс] / [Міністерство аграрної політики та продовольства України]. – К., 2015. – Режим доступу: http://iae.faaf.org.ua/images/iae/strateg_agro_print0.pdf.

2. Захарчук О.В. Сорт як інноваційна основа розвитку рослинництва / О.В. Захарчук // Агроінком. - 2009. - №5-8. - С. 17-22.
3. Кіпіоро І. М. Механізми активізації інноваційно-інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / І. М. Кіпіоро // Економіка АПК. - 2015. - № 4 – С. 46-49.
4. Сільське господарство Тернопільської області 2014: [стат. зб.]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2015. – 216 с.
5. Статистичний щорічник Тернопільської області 2015: [стат. щорічник]. – Тернопіль: Головне управління статистики у Тернопільській області, 2016. – 427 с.
6. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року [Текст] / за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. – 2-е вид., перероб. і допов. – К. : ННЦ ІАЕ. – 2012. – 218 с.
7. Стратегія розвитку сільського господарства України на період до 2020 року: Проект [Електронний ресурс] / [НААН України; ННЦ «Інститут аграрної економіки»]. – К., 2012. – Режим доступу: http://iae.faaf.org.ua/images/iae/strateg_agro_print0.pdf.
8. Чайківський І.А. Інтенсифікація виробництва зерна на інноваційній основі в аграрних підприємствах / І. А. Чайківський // Сталий розвиток економіки. - 2012. – № 6. - С. 100-104.